

уряд аргументував це тим, що останній агітував за повалення державного устрою Австро-Угорщини, а отже, відповідати має перед Австрійським Карним Статутом.

В жандармських матеріалах ЦДІАК можна знайти документальні джерела про те, як діяли жандармські агенти, яким вдалося стати членами тих чи інших організацій. Цікаву інформацію ми містить один із циркулярів фонду Київського охоронного відділення від 21 грудня 1910 року, де повідомляється про напад групи анархістів на банк у Лондоні. Тоді в перестрілці з поліцією загинув співробітник "охранки", який був закинутий до лав одного з анархістських угруповань, цитую: "Розслідування встановило, що вбитий під час експропріації злочинець був російський агент поліції Морунцев, що поселився в Англії 9 місяців тому" [7; арк. 41 – 43]. Цей документ дає нам цінні відомості про те, наскільки інколи глибоко агенти занурювались у справи деяких товариств, стаючи повноцінними бойовиками.

Отож, "жандармські фонди" ЦДІАК є цінним джерелом інформації про розмах діяльності жандармів за кордоном і про сили, які намагалися їм протидіяти. Документи фондів губернських жандармських управлінь і охоронних відділень ЦДІАК України дають змогу зрозуміти, що дії цих структур виходили далеко за межі підконтрольних їм губерній. Звісно, діяльність за межами цих губерній була значно вужчою і обмежувалася агентурною роботою. Архівні матеріали досить детально інформують нас про те, що робили агенти, діючи під прикриттям, як складалися їх відносини з правоохорон-

ними структурами інших держав. Фонди ЦДІАК дають можливість зібрати великий пласт інформації про різні опозиційні рухи і партії та їхні центри за кордоном, містять дані про особливості роботи жандармів за кордоном.

Список використаних джерел

1. Агафонов В. Заграничная охранка. – Пд., 1918.
2. Відозва Головної Української ради від 3 серпня 1914 року про нову військову організацію "Українські Січові стрільці і поразку Росії у війні з Австрією" // ЦДІАК. Ф. 274, оп.5, спр.26 – арк. 54.
3. Зайончковський П.А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. – М., 1978.
4. Повідомлення департаменту поліції від 5 червня 1914 року про утворення в Галичині українських військових організацій "Січ" // ЦДІАК. Ф. 274, оп.5, спр.26. – арк. 53.
5. Повідомлення Департаменту Поліції від 8 червня 1914 року про переформування "Русинських соколів" у дружини військового характеру // ЦДІАК. Ф. 274, оп.5, спр.26. – арк. 51 – 52.
6. Циркуляр Департаменту поліції від 27 липня 1910 року про порядок відправки за кордон секретних співробітників охоронних відділень по справах політичного розшуку // ЦДІАК. Ф.275, оп. 2, спр. 5691. – арк. 22 – 23.
7. Циркуляр Департаменту поліції від 21 грудня 1910 року про загибель секретного співробітника під час нападу анархістів на банк в Лондоні // ЦДІАК. – Ф. 275, оп. 1, спр. 26. – арк. 23–27.
8. Циркуляр Департаменту поліції від 27 липня 1910 року про правила відрядження за кордон по справах служби секретних співробітників // ЦДІАК. Ф.275, оп. 2, спр. 5691. – арк. 23 – 25.
9. Чайковський А.С., Щербак М.Г. За законом і над законом. З історії адміністративних органів і поліцейсько- жандармської системи в Україні (XIX – початок XX століття). – К., 1996.
10. Ярмиш О.Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці 19 – початку 20 ст. – Х., 2001.

Надійшла до редколегії 23.01.13

П. Зинченко, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ФОНДЫ ЦДИАК УКРАИНЫ О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЦАРСКИХ ЖАНДАРМОВ ЗА РУБЕЖОМ

В статье проанализирован информационный потенциал фондов Центрального Государственного Архива Украины в г. Киеве в отношении деятельности жандармов за границей.

Ключевые слова: Украина, Киев, исторический архив, деятельность жандармов.

P. Zinchenk, post-graduate student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE INFORMATION POTENTIAL OF ARCHIVE FUNDS CSHA OF UKRAINE IN KYIV FOR THE RESEARCH OF TSARIST POLICY AGENTS' ACTIVITY ABROAD

The information potential of archive funds CSHA of Ukraine in Kyiv for the research of tsarist policy agents' activity abroad is investigated in this article.

Key words: Ukraine, Kyiv, historical archives, gendarmes' activity.

УДК 94(497.11:497.5):32"1918/1939"

О. Іванченко, канд. іст. наук
Національний науково-дослідний інститут українознавства та всесвітньої історії, Київ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СЕРБСЬКОЇ ДИНАСТІЇ КАРАГЕОРГІЄВИЧІВ ЩОДО ХОРВАТСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ (1918-1939 РР.)

Розглянуто головні напрямки державної політики представників сербської династії Карагеоргієвичів щодо діяльності хорватських національно-політичних сил у період існування Королівства Сербів, Хорватів і Словенців / Королівства Югославія.

Ключові слова: династія Карагеоргієвичів, Королівство Сербів, Хорватів і Словенців. Королівство Югославія.

У грудні 1918 р. на карті світу з'явилась нова поліетнічна, багатоконфесійна держава – Королівство Сербів, Хорватів і Словенців (КСХС) на чолі із сербською династією Карагеоргієвичів в особі принца-регента Олександра. Він та його найближче оточення згодом взяли курс на утвердження монархічного устрою, ліквідацію міжнаціональних відмінностей та історичного минулого кожної з частин-складових КСХС, централізацію системи влади. Аналіз основних напрямків державної політики щодо хорватських політичних сил як представника

прагнень хорватського народу у державі та з'ясування причин її проведення є головними завданнями роботи.

Проблема дослідження політики Карагеоргієвичів стосовно хорватських політичних сил в українській історіографії знаходиться на початковому етапі вивчення [10; 15], а хорватська та сербська історіографія [7; 6; 13] подають її заангажовано, тому на сьогодні актуальним залишається процес вивчення та об'єктивного висвітлення даного процесу.

У створеному КСХС було об'єднано території з різним рівнем економічного, культурного і політичного

© Іванченко О., 2013

розвитку, з різним віросповіданням та історичними традиціями [1]. І це постійно ставало причиною непорозуміння між представниками різних народів, особливо між хорватськими та сербськими політиками.

Одразу після створення КСХС регент Олександр оголосив склад центрального уряду, в який увійшли 13 сербів, 4 хорвати, 2 словенці і 1 боснійський мусульманин [2, С. 106]. Таким чином регент Олександр прагнув консолідувати політиків для продуктивної роботи органів влади, враховуючи післявоєнне важке становище в землях нової держави. Консолідації не відбулося насамперед через визначення політичного устрою нової держави: сербські політики бачили КСХС унітарно-централістським, хорвати – федерацією автономних частин [12]. Ця проблема поділила депутатів на два протилежні табори, згодом ставши однією з причин жорсткої політики представників династії Карагеоргиевичів щодо хорватських політичних сил.

Прийняття конституції 1921 р. та закріплення її статтями КСХС як конституційної, парламентської і спадкової монархії [8, С.46] не покращило ситуації, а лише сприяло активізації опору таким діям з боку хорватських політиків [3], призвівши до проголошення диктатури королем Олександром (1929 р.). Було заборонено діяльність партій, почалися арешти, переслідування, тілесні покарання політичних діячів [4]. Реакцією на обмеження свободи хорватів стало виникнення за кордоном ультраправого усташського руху, гаслом якого стало проголошення етнічно чистої незалежної Хорватської держави [5, С. 41]. На його функціонування королівська влада спочатку не звертала уваги, зважаючи на малочисельність і роздрібненість усташів.

Натомість сербські політики підтримали виникнення у 30-х рр. Сербського культурного клубу. Завданням організації було розвивати сербську культуру, піднімати національну самосвідомість населення, і це мало стати противагою розвитку хорватської національної ідеї [9]. Король Олександр, таким чином, прагнув будь-що зберегти цілісність держави.

Зміна влади в Югославії після 1934 р. дещо послабила тиск на діяльність хорватських національно-політичних сил. Новий регент Павло та його оточення продовжили курс своїх попередників, але все ж хорватські вимоги щодо перетворення королівства на федерацію почали прийматися ними до уваги. Для збереження внутрішньої стабільності уряду Югославії постійно вели переговори з хорватськими політиками [14], але втілювати в життя хорватські пропозиції не поспі-

шали. Зрештою, політика "загравання" з хорватськими національними силами була ефективною і Королівство зберігало свою цілісність та унітарність. Обіцяючи хорватам задовольнити їхні вимоги після повноліття призначеного Олександром регента, уряд Королівства Югославія на чолі з М.Стоядиновичем забезпечував собі підтримку тієї частини населення, яка позитивно сприймала існування монархічної держави.

Поряд з цим зі зростанням впливу югославського уряду поступово зменшилась роль в державі регента Павла і, щоб повернути собі підтримку народу, князь змінив свої погляди щодо хорватських вимог автономного статусу земель та розпочав переговори з хорватськими політиками. У серпні 1939 р. за спільною згодою двох сторін було проголошено утворення автономної Бановини Хорватія [11, С. 345 – 347]. Таким чином політика династії Карагеоргиевичів щодо хорватських політичних сил на різних етапах існування КСХС/Югославії не була однаковою, трансформуючись відповідно до розвитку внутрішніх умов.

Список використаних джерел

1. Cipek T. "Stoljeće diktatura" u Hrvatskoj / T. Cipek // Hrvatska politika u XX. stoljeću. – Zagreb.: Matica hrvatska, 2006. – С. 283-305
2. Čulinović F. Dokumenti o Jugoslaviji / F. Čulinović. – Zagreb.: Školska knjiga, 1968.
3. Hrvatski Državni Arhiv (HDA), Građanske stranke i društva, Kut. 1 (1921); HDA, Građanske stranke i društva, Kut. 2 (1924); HDA, Hrvatska Seljačka stranka, kut. 21(1927).
4. HDA. Grupa XXI. Politička situacija, 1929 god.
5. HDA 0249 (GUS). – Glavni ustaški stan, kut. 1. GUS. Propisnik o zadaći, usroju radu i smjernicama "Ustaša" – Hrvatskog oslobođilačkog pokreta (1941).
6. Hrvatska u monarhističkoj Jugoslaviji / [ur. F. Tuđman]. – Zagreb.: Hrvatska sveučilišna naklada, 1993. – 639 s.
7. Janjatović B. Politički teror u Hrvatskoj 1918-1935 / B. Janjatović. – Zagreb.: Hrvatski institut za povijest, 2002. – 358 s.
8. Конституции буржуазных стран / [без указ. сост.]. – М – Л.: Соцэк-гиз, 1936. – Т. II: Средние и малые европейские страны. – 1936.
9. Дет. див.: Косик В.И. Опыт истории страны, которой не было / В.И. Косик // Славяноведение. – 2002. – № 5. – С. 22– 35.
10. Маначинский А. Югославия: Приговор вынесен / А. Маначинский. – К.: Румб, 2005. – 228 с.
11. Matković H. Na vrelima hrvatske povijesti. Dokumenti / H. Matković. – Zagreb.: Golden marketing, 2006. – 576 s.
12. Дет. див. Matković H. Povijest Jugoslavije (1918-1991-2003) / H. Matković. – Zagreb.: Naklada Pavičić. – 2003. – 442 s.
13. Марковић Л. Сербия и Хрватия, 1914-1944 / Л. Марковић. – Београд.: Српска књижна задруга, 1993. – 221 с.
14. Ramet S. Tri Jugoslavije / S. Ramet. – Zagreb.: Golden marketing, 2009. – 811 s.
15. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX ст. / В.І. Яровий. – К.: Генеза, 2005. – 816 с.

Надійшла до редколегії 23.01.13

А. Иванченко, канд. ист. наук

Национальный научно-исследовательский институт украиноведения и зарубежной истории, Киев

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА СЕРБСКОЙ ДИНАСТИИ КАРАГЕОРГИЕВИЧЕЙ ОТНОСИТЕЛЬНО ХОРВАТСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ СИЛ (1918-1939 ГГ)

Рассмотрено главные направления государственной политики представителей сербской династии Карагеоргиевичей относительно деятельности хорватских национально-политических сил в период существования Королевства Сербов, Хорватов и Словенцев / Королевства Югославия.

Ключевые слова: династия Карагеоргиевичей, Королівство Сербов, Хорватов и Словенцев, Королівство Югославия.

O. Ivanchenko, Ph.D (History)

National Research Institute of Ukrainian and World History, Kyiv

THE STATE POLICY OF THE SERBIAN KARAGEORGE DYNASTY REPRESENTATIVES TO CROATIAN NATIONAL AND POLITICAL FORCES (1918-1939)

Considered the main directions of state policy of the Serbian Karageorge dynasty representatives to Croatian national and political forces in the period of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes / Kingdom of Yugoslavia.

Key words: Karageorge dynasty, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Kingdom of Yugoslavia.